

ДРУШТВО ЗА УЗАЈАМНО ОСИГУРАЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ – НЕДОУМИЦЕ И ГРЕШКЕ

Проф. др Владимир Чоловић*

Апстракт: Друштво за узајамно осигурање је посебна врста осигуравајућег друштва, која се бави пружањем осигуравајућег покрића, искључиво својим члановима - члановима друштва. Средства друштва за узајамно осигурање прикупљају се од чланова уплатом доприноса. Сва средства друштва припадају члановима - осигураницима и она им се, ако на крају године остане вишак, могу вратити, уколико друштво није претрпело губитке, када ти исти осигураници морају да уплате додатне износе. У складу са тим, друштво за узајамно осигурање разликујемо на друштво са ограниченим доприносом и друштво са неограниченим доприносом. Број и статус лица код оснивања друштва за узајамно осигурање разликује се у зависности од врсте осигурања којом ће се друштво бавити. Друштво за узајамно осигурање се не оснива ради стицања добити. Регулисање статуса друштва за узајамно осигурање у Закону о друштвима за осигурање Републике Српске наводи на многе недоумице, које су, у ствари, резултат многих, можемо рећи, грешака, које је законодавац направио. Рад критикује решења наведена у споменутом Закону, позивајући се на одредбе других законских аката у региону, као и на статус друштава за узајамно осигурање у другим земљама.

Кључне речи: осигурање, друштво за узајамно осигурање, ограничени допринос, неограничени допринос, оснивачи, чланови, улози.

1. Основне карактеристике друштва за узајамно осигурање

Друштво за узајамно осигурање одликује неколико посебности, које га разликују од осталих субјеката, који се баве пословима осигурања. То се, односи, како на циљ оснивања и пословања, тако и на начин формирања оснивачког капитала и других фондова друштва, за време обављања делатности. У вези са тим, разликујемо две врсте лица, која управљају овим друштвом, а то су оснивачи и чланови. Статус ових лица је веома битно одредити, с обзиром да из саме дефиниције овог друштва произлази да су оснивачи и лица, која управљају друштвом, истовремено и осигураници.¹ Но, видећемо, касније, да то не чини законодавство Републике Српске, на које се односи овај рад.

Друштво за узајамно осигурање се оснива, пре свега, ради задовољавања потреба његових чланова. Ту мислимо на покривање ризика, чијим испуњењем

---

* Проф. др Владимир Чоловић, виши научни сарадник Институт за упоредно право Београд

¹ Барбић Ј., Право друштва, књига II – Друштво капитала, Загреб 2000., стр. 1065.

може настати штета на страни чланова друштва. Средства друштва за узајамно осигурање прикупљају се од чланова уплатом доприноса, а не премија и она се акумулирају само за потребе накнаде штета и стварања резерви.² Сва средства друштва припадају осигураницима и она им се, ако на крају пословне године остане вишак, могу вратити, уколико друштво није претрпело губитке, када ти исти осигураници морају да уплате додатне износе.³

Закон о друштвима за осигурање Републике Српске (даље: ЗДО)⁴ регулише оснивање и рад друштва за узајамно осигурање у две одредбе. Међутим, поједина питања везана за друштво за узајамно осигурање се регулишу и у другим одредбама, које регулишу, истовремено, и акционарска друштва за осигурање. Иако већи део тих одредаба представљају општи појмови о овој врсти осигуравајућег друштва, поједина питања су на другачији начин регулисана, у односу на друга законодавства, као и у односу на општа правила у овој области. То се односи на следеће:

1) један од услова за оснивање везан је за врсту осигурања којом ће се друштво за узајамно осигурање бавити, као и број лица који је потребан за оснивање тог друштва, односно, број лица и њихов облик у релацији је са врстом осигурања. ЗДО регулише наведено на другачији начин;

2) ЗДО дефинише забрану да се друштво за узајамно осигурање бави појединим врстама осигурања. То није случај са другим законодавствима;

3) у ЗДО постоји проблем са дефинисањем друштва за узајамно осигурање са ограниченим и друштва за узајамно осигурање са неограниченим доприносом;

4) такође, постоји проблем и у вези дефинисања чланства у друштву за узајамно осигурање, односно, разликовања оснивача и чланова друштва;

5) исто тако, постоји проблем и око гарантног фонда, који мора да обезбеди друштво за узајамно осигурање у пословању; и

6) на крају, ЗДО није на целисходан начин регулисао стечај и ликвидацију друштava за узајамно осигурање. Но, то се може рећи и за друга законодавства.

То су најважнија питања везана за регулисање овог облика осигуравајућег друштва од стране ЗДО. Међутим, постоје и друга питања, која нису наведена, а која могу створити одређене проблеме везане за оснивање и функционисање друштва за узајамно осигурање. Наиме, поједини делови ових одредаба ЗДО су непотребни и нејасни, о чему ће бити речи. Друштво за узајамно осигурање је специфично и по условима оснивања и по начину обављања делатности осигурања.

² Шулејић П., *Право осигурања*, Београд 2005., стр. 130.

³ *Ibidem*.

⁴ Закон о друштвима за осигурање Републике Српске (Службени гласник Р. Српске бр. 17/05, 64/06).

2. Оснивање друштва за узајамно осигурање

Друштво за узајамно осигурање није ни друштво капитала ни друштво лица. Оно је посебно. Елементе друштва лица можемо препознати у чињеницама да су чланови друштва и осигуравачи и осигураници, као и да је циљ постојања и пословања друштва подређен њима. Са друге стране, имајући у виду начин оснивања овог друштва, његов капитал подељен у фондове, органе управљања, као и његова обележја (фирма, седиште), онда морамо закључити да су, ипак, преовлађујући елементи друштва капитала, с обзиром да се већина одредаба ЗДО заједнички примењује, како на акционарско друштво, тако и на друштво за узајамно осигурање.

У ЗДО је друштво за узајамно осигурање дефинисано као друштво за осигурање у коме чланови, уплатом доприноса, међусобно гарантују да ће на начелима узајамности и солидарности исплатити штете настале остваривањем уговорених ризика.⁵ Значи, по ЗДО, друштво за узајамно осигурање је друштво у коме чланови заједнички гарантују да ће финансирати и исплатити накнаду након осигураног случаја (који произлази из ризика предвиђеног уговором о осигурању), на основу два наведена начела, која представљају основ функционисања друштва. Ово друштво је привредно друштво, које има правни субјективитет и ограничену одговорност својих чланова за обавезе тог друштва. И ЗДО дефинише опште елементе овог друштва, као и друга законодавства. То значи да друштво за узајамно осигурање оснивају физичка и правна лица, а основни циљ тог оснивања је обављање делатности непосредног осигурања. Друштво за узајамно осигурање се, по ЗДО, такође може оснивати као друштво са ограниченим или као друштво са неограниченим доприносом,⁶ чему ћемо посветити посебну пажњу.

Но, морамо се осврнути на одредбу ЗДО, која говори о узајамности и солидарности. Чињеница је да она мора постојати, али се поставља питање, да ли је неопходно уносити ове термине у појам ове врсте осигуравајућег друштва, имајући у виду да сам термин „узајамно осигурање“ у себи садржи и узајамност и солидарност. Законодавац је у жељи да сликовито опише обавезе чланова – осигураника, заборавио да регулише многе друге институте везане за друштво за узајамно осигурање, као што ћемо видети.

Као што смо рекли, друштво за узајамно осигурање оснивају физичка и правна лица, и број, као и врста тих лица, зависи од врсте осигурања којом ће се друштво бавити. Закон о осигурању Републике Србије (даље: ЗО)⁷ не садржи одредбе о о потребном броју оснивача, већ, једино, регулише да друштво за узајамно осигурање могу основати и физичка и правна лица.⁸ Но, за оснивање овог друштва је потребно 300 оснивача - физичких и правних лица, за сваку врсту осигурања, ако оно није животно. Ако се друштво за узајамно осигурање

⁵ Члан 2. ЗДО.

⁶ Мркшић Д., Петровић З., Иванчевић К., Право осигурања, Нови Сад 2006., стр. 79.

⁷ Закон о осигурању (Сл.гласник Р. Србије бр. 55/04).

⁸ Члан 61. ЗО.

оснива за обављање делатности животног осигурања, тада је потребно 250 оснивача, и то, само, физичких лица. ЗДО другачије регулише ово питање везано за оснивање друштва. Наиме, ЗДО одређује да друштво за узајамно осигурање не сме имати мање од 250 чланова, ако се друштво бави осигурањем само једног ризика (једне врсте ризика), односно, не сме имати мање од 300 чланова, ако се друштво бави осигурањем више од једног ризика. Овако одређен услов за оснивање друштва за узајамно осигурање, говори да законодавац, очигледно, није разумео природу овог друштва. Наиме, уобичајено је да се друштво за узајамно осигурање оснива за обављање животних осигурања. Наравно, оно се може бавити и осталим врстама осигурања, али смисао овог друштва је, управо, у животног осигурању. И не само то, кад говоримо о животним осигурањима, говоримо о физичким лицима. Осим тога, ЗДО говори о члановима не говори ни о физичким, ни о правним лицима, што наводи на закључак да друштво за узајамно осигурање могу оснивати само правна лица, што, такође, одступа, од природе овог друштва. На крају, није јасно због чега законодавац није раздвојио животна и неживотна осигурања, већ говори о ризицима, што значи да 250 чланова може основати друштво које ће се бавити осигурањем ствари у домаћинству, а 300 чланова може основати друштво које ће се бавити и осигурањем ствари у домаћинству и осигурањем живота. Ту ћемо стати, јер анализа и критика овакве одредбе захтева много више пажње и места.

Кад је у питању оснивачки капитал, односно, почетни фонд сигурности, ЗДО, као и друга законодавства, одређује да је он исти и за друштво за узајамно осигурање, као и за акционарска друштва за осигурање⁹. Значи, тај минимални капитал је исти као и онај који морају да обезбеде акционарска друштва да би могла да послују. Износи почетног фонда сигурности су различити у зависности од врсте осигурања којом ће се друштво бавити. Ово је један од већих проблема који постоји код друштава за узајамно осигурање. То се односи на чињеницу да су износи почетног фонда сигурности, предвиђени на овакав начин, један од разлога због чега друштва за узајамно осигурање нису заживела на овим просторима. Можда би се могло прихватити да ови износи егзистирају као услов и код ових друштава, али само кад би била предвиђена могућност њихова трансформација у акционарска друштва за осигурање, што није предвиђено. Осим тога, ови износи су неприхватљиви за друштва за узајамно осигурање и због чињенице ограничења годишњег промета на одређени износ, као и због чињенице обезбеђења гарантног фонда, о чему ћемо говорити.

Један од разлога да, напред наведено, треба прихватити односи се и на средства, која су неопходна за покривање износа осигурања, а која ће се платити по дешавању ризика, односно, осигураног случаја. Наиме, она се прикупљају доприносом само у обиму, који је неопходан за испуњење обавеза друштва према осигураницима, као и за стварање резерви. Такође, ЗДО предвиђа да најмање једна половина од доприноса друштва за узајамно осигурање, морају обезбедити

⁹ Члан 51., ст. 5 ЗДО. Иначе, у члану 49. ЗДО су предвиђени износи почетног фонда сигурности за оснивање осигуравајућих друштава.

чланови друштва. Исто тако, по овом Закону, друштво за узајамно осигурање не сме имати годишњи промет већи од 2 милиона конвертибилних марака¹⁰. Одредба о ограниченом годишњем промету није образложена. Највероватније се то учинило због статуса друштва за узајамно осигурање у односу на акционарска друштва. Иначе, одредба је нелогична, с обзиром да оба друштва у другим земљама остварују много већи промет, који се мери и стотинама милиона, па и милијардама евра.

2а. Специфичности оснивања друштва за узајамно осигурање

Навешћемо неколико специфичности оснивања ових друштава. Прво, кад су у питању страна правна и физичка лица, она могу оснивати друштва за узајамно осигурање, под условом узајамности. Такву одредбу не садржи ЗДО, али то произлази из члана 50¹¹. Осим тога, говор о оснивању друштва за узајамно осигурање мора садржавати, између осталог, и податке о именима, односно фирмама, као и о адресама оснивача, затим податке о висини и броју улога оснивача, као и о начину, условима и роковима враћања уплаћених улога оснивача, последицама пропуштања уплате улога, минималном доприносу, евентуалним последицама, које могу настати услед неиспуњавања услова у погледу минималног броја оснивача, и сл.¹² Оснивачи друштва за узајамно осигурање оснивају оснивачки одбор, који, као и код акционарског друштва, предузима потребне мере за одржавање оснивачке скупштине друштва. Оснивачки одбор друштва за узајамно осигурање подноси захтев за оснивање друштва. Послови око оснивања друштва за узајамно осигурање, под којима подразумевамо поступак подношења захтева, састав и делокруг рада оснивачког одбора, издавање дозволе за рад и др., исти су, као и код акционарског друштва за осигурање. Осим уговора о оснивању, и статут друштва за узајамно осигурање садржи битне елементе, који се односе на осниваче и чланове друштва. То се односи на број и висину појединачних оснивачких улога, услове и рокове уплате доприноса, ограничене и неограничене доприносе, додатне доприносе (у случају губитака), почетак и престанак чланства у друштву, права и обавезе чланова – осигураника, који иступе из друштва и др. Оснивачи одлучују до повраћаја уплаћених улога.¹³ Друштвом за узајамно осигурање управљају скупштина, управни одбор, директор и надзорни одбор, као и код акционарског друштва за осигурање.¹⁴ О органима, као и о актима друштва за узајамно осигурање биће, посебно, речи.

¹⁰ Члан 50., ст. 5, т.д. ЗДО.

¹¹ Члан 50., ст.1 ЗДО. Реченица гласи: «ДУО могу основати физичка и правна лица.»

¹² Мркшић Д., Правни положај осигуравајућих организација у југословенском праву, СОРС, Сарајево 2001., стр. 13.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Барбић Ј., нав. дело, стр. 1075.

3. Статус чланова друштва за узајамно осигурање

Док акционарским друштвом управљају акционари, дотле друштвом за узајамно осигурање управљају, како оснивачи, тако и чланови. Дакле, постоји разлика између лица, која оснивају друштво за узајамно осигурање и лица, која представљају чланове, односно осигуранике тог друштва. Члан друштва за узајамно осигурање је осигураник, који стиче то својство, закључењем уговора о осигурању са друштвом. Члан друштва не одговара за обавезе друштва. Али, скупштина друштва за узајамно осигурање се састоји и од оснивача и од чланова. Они управљају друштвом у складу са уложеним улозима и доприносима. Наравно, може се ова одредба тумачити, на тај начин, да ће оснивачи имати већа права од чланова, ако претпоставимо да су њихови улози далеко већи од доприноса чланова, имајући у виду и оснивачке улоге. Оснивачким актима друштва морају да се дефинишу управљачка права и оснивача и чланова. ЗДО није, уопште, дефинисао постојање оснивача, већ, само, чланове. То је грешка, јер, самим тим, није могао да дефинише ни већа управљачка права оснивача, тако да се може сматрати да и оснивачи и чланови имају право управљања сразмерно уложеним средствима. С обзиром да ЗДО није дефинисао однос оснивача и чланова друштва за узајамно осигурање, а, исто тако, није дефинисао ни њихов статус у органима друштва, мораћемо поменути нека општа правила.

Оно што нас интересује, односи се на статус тих лица према друштву за узајамно осигурање. Када се дефинише статус тих лица према друштву, лако је одредити и њихов међусобни однос. Најважнија питања, која је, у том смислу, потребно дефинисати, односе се на уложени капитал и друге доприносе и давања од стране тих лица, као и на управљање друштвом за узајамно осигурање. Уређивање статуса друштва за узајамно осигурање је задатак оснивачких аката друштва, односно, оснивача, о чему ЗДО нема одредаба. Значи, мора се дефинисати да ли су оснивачи и чланови равноправни, тј. да ли уложени капитал на почетку рада друштва мора имати утицаја на њихов статус, као и на рад друштва. Ако узмемо у обзир природу и циљ оснивања друштва за узајамно осигурање, онда морамо дефинисати ко има више права у том друштву – оснивачи или чланови. Да би се одредила права тих лица, морају се ставити у однос акционари у акционарском друштву за осигурање према оснивачима друштва за узајамно осигурање, с једне стране, као и чланови (осигураници) друштва за узајамно осигурање према осигураницима акционарског друштва, са друге стране. Да би се одредили ови односи, потребно је поћи од својстава самих наведених друштава за осигурање.

Осим тога, да би одредили статус оснивача и чланова друштва за узајамно осигурање, потребно је дефинисати битне елементе тог друштва. Али, мора се имати на уму да су и оснивачи овог друштва чланови и да лица у овом друштву, без обзира да ли су учествовали у оснивању друштва или не, стичу права на основу уложених средстава и доприноса.

4. Врсте осигурања које друштво за узајамно осигурање не може обављати

ЗДО одређује које послове осигурања друштво за узајамно осигурање не може обављати. Пре свега, друштво за узајамно осигурање не може обављати послове реосигурања, но, може закључивати уговоре о реосигурању за покриће својих осигураних ризика¹⁵. Тако је и у другим законодавствима. Међутим, ЗДО предвиђа да се друштво за узајамно осигурање не може бавити и другим врстама осигурања. Ради се о више врста осигурања, а, пре свега, о више врста осигурања од одговорности. Наиме, друштво за узајамно осигурање неће обављати послове у следећим врстама осигурања: - осигурање од одговорности власника или корисника моторних возила; - осигурање од одговорности власника или корисника ваздухоплова; - осигурање од одговорности власника или корисника бродова; - осигурање од опште грађанске одговорности (осим у случају ако не представља осигурање споредних ризика, који су одређени одлуком Агенције Републике Српске¹⁶ о врстама осигурања); - осигурање кредита; и - осигурање гаранција.¹⁷ Ова одредба је, у најмању руку, чудна, имајући у виду да је у другим законодавствима предвиђено да се ова друштва могу бавити истим врстама осигурања, као и акционарска друштва. Да ли је законодавац буквално схватио реч „узајамно“ осигурање, питање је, али видећемо да се у другим земљама друштва за узајамно осигурање бави осигурање од одговорности. Оваква одредба може додатно допринети да се ова врста осигуравајућих друштава не оснива чешће, ако узмемо у обзир значај наведених врста осигурања. Но, цео проблем око регулисања друштава за узајамно осигурање се налази у чињеници да је веома мали простор у ЗДО посвећен овом осигуравајућем друштву.

5. Друштво са неограниченим и друштво са ограниченим доприносом

Друштво за узајамно осигурање се оснива као друштво са ограниченим и као друштво са неограниченим доприносом. Ово питање мора бити уређено оснивачким актом, као и статутом друштва. Две врсте друштва за узајамно осигурање предвиђене су у циљу дефинисања начина покривања губитака друштва на крају пословне године. Наиме, непокривени расходи, односно, губици код друштва са неограниченим доприносом, покривају се путем уплата доприноса од стране чланова, односно осигураника, и то без ограничења. То значи да ће сваки члан бити обавезан да, без обзира на већ уплаћене износе, додатно покрије све губитке друштва (ради се о неплаћеним штетама), на крају пословне године. То, такође, практично, значи да додатни доприноси могу бити и неколико пута већи од уложеног износа приликом оснивања друштва. Но, овде се

¹⁵ Члан 50., ст. 4 ЗДО.

¹⁶ Агенција за надзор осигурања Републике Српске. Агенција за надзор осигурања Републике Српске има регулаторну и надзорну функцију у циљу заштите лица која имају право на осигуравајуће покриће и накнаду из осигурања, као и добробит индустрије осигурања (члан 6. ЗДО).

¹⁷ Члан 50. ЗДО.

може поставити питање даље егзистенције друштва за узајамно осигурање, ако се ради о губицима, који више пута премашују оснивачки капитал, имајући у виду износе предвиђене за почетни фонд сигурности, који је исти као и за акционарска друштва за осигурање, изузимајући износе предвиђене за друштва, која се баве реосигурањем, као што је речено.

Са друге стране, код друштва са ограниченим доприносом, од чланова се може тражити да уплате додатни допринос у висини уплаћеног износа у претходној пословној години. Значи, члан друштва неће бити у обавези да уплати већи износ од онога који је уплатио у претходној години. Висина уплаћеног износа у претходној години представља лимит евентуалне уплате на крају пословне године, ако се за то укаже потреба. Наравно, претпоставља се да су губици и расходи већи од претходног уплаћених износа и осталих прихода друштва за узајамно осигурање. Уколико је друштво за узајамно осигурање основано за више врста осигурања, тада се може предвидети обавеза плаћања додатног доприноса, на крају пословне године, за сваку врсту осигурања, посебно. То значи да ће се, посебно, за сваку врсту осигурања, утврђивати губици и неплаћене штете, а не на нивоу целог друштва. У вези са тим, опет ћемо рећи да се ово друштво може бавити свим врстама осигурања, па и осигурањем од одговорности.

ЗДО другачије регулише друштво за узајамно осигурање са ограниченим и са неограниченим доприносом. Наиме, друштво са неограниченим доприносом може од сваког члана захтевати плаћање оних додатних износа, без ограничења, који могу бити неопходни за измирење резервисаних штета по осигурању. Са друге стране, код друштва са ограниченим доприносом, ако приход и резерве овог друштва нису довољни за измирење резервисаних штета из одређене финансијске године, тада оно може од сваког осигураног члана захтевати плаћање додатних износа који не могу прелазити суму једнаку или мању од укупног претходног доприноса плаћеног за ту финансијску годину¹⁸. Одредба која се односи на друштво са ограниченим доприносом је нејасна. То се односи на дефинисање суме коју су дужни да уплате чланови, у остварењу наведених околности. Одредба би била јаснија, када би се дефинисало да су чланови друштва за узајамно осигурање са ограниченим доприносом дужни да измире обавезе (губитке) друштва до износа доприноса који су уплатили у претходној пословној години.

6. Акти и органи друштва за узајамно осигурање

ЗДО садржи одредбе које се односе поједина питања везана за садржину аката и органе друштва за узајамно осигурање. Напред наведене одредбе садрже одређене специфичности везане за Статут друштва за узајамно осигурање, као и за Управни одбор друштва. Статут друштва за узајамно осигурање мора садржавати услове који предвиђају плаћање повећаних доприноса чланова или смањење износа плативих накнада и бенефиција, ако би се годишњи доприноси

---

¹⁸ Члан 51., ст.1,2 и 3 ЗДО.

показали као недовољни за измирење резервисаних штета за ту финансијску годину¹⁹. Наравно, ово зависи од тога да ли се ради о друштву са ограниченим или са неограниченим доприносом.

Свако друштво за узајамно осигурање мора имати Управни одбор са најмање три члана. Чланови Управног одбора бирају се одлуком Скупштине чланова друштва. Управни одбор има задатак да надзире рад извршних службеника. Половина чланова Управног одбора не морају бити чланови друштва за узајамно осигурање. Број чланова Управног одбора не сме бити мањи од два, а који су, истовремено, и чланови друштва²⁰.

Управни одбор ће постављати једног или више извршних службеника који ће управљати пословима друштва за узајамно осигурање, а који морају да поседују одговарајућу стручност, способност и искуство. Да би та лица могла бити постављена за извршне службенике, потребна је дозвола Агенције Републике Српске, која се даје у складу са одредбама ЗДО²¹. Та лица не морају да буду чланови друштва за узајамно осигурање.

7. Однос акционарског друштва за осигурање и друштва за узајамно осигурање

Иако је доминантан облик оснивања друштва у области осигурања – акционарско друштво, значај морају имати и друштва за узајамно осигурање. Друштво за узајамно осигурање, као и акционарско друштво за осигурање, обавља делатност осигурања у интересу осигураника. Основна разлика друштва за узајамно осигурање у односу на акционарско друштво, јесте циљ у пословању. Као што је речено, друштво за узајамно осигурање се не оснива ради стицања добити. Друштво за узајамно осигурање регулише се, како посебним одредбама ЗДО (које су предвиђене само за то друштво), тако и оним одредбама, којима се, истовремено, регулише и статус акционарског друштва за осигурање. То нису само одредбе о оснивачком капиталу, односно о почетном фонду сигурности, већ и о поступку оснивања друштва, издавању дозволе за рад друштва, одбијању издавања дозволе за рад друштва, престанку важења те дозволе, органима друштва, о давању и одузимању сагласности, итд. Остале одредбе су посебне и

¹⁹ Члан 51., ст. 4 ЗДО

²⁰ Члан 51., ст. 6 ЗДО

²¹ Члан 60., ст 1. и 2 ЗДО гласи: Лица на значајним положајима у друштву за осигурање морају бити високог угледа и морала, са задовољавајућим квалификацијама или искуством у руковођењу. Лица која су била осуђивана за утају и проневијеру у служби, злоупотребу положаја, кривотворење, употребу кривотворених докумената, крађу јавне или приватне имовине, давање лажних изјава, давање или узимање мита, или било које друго кривично дјело предвиђено законом у вези са обављањем њихове професионалне дјелатности, као и лица која су била чланови управног одбора друштва за осигурање на којем је отворен стечај, или чија је дозвола за рад одузета због кршења закона, не могу бити бирана или постављена за директоре, руководиоце, извршне директоре, овлашћене заступнике и актуаре друштава за осигурање. Лица која су била чланови управних одбора друштава за осигурање над којима је проглашен стечај или чија је дозвола одузета, могу бити постављена на позиције наведене у овом ставу након истека периода од 5 година.

односе се само на друштво за узајамно осигурање. Но, иако се на оба субјекта примењују и заједничке одредбе ЗДО, акционарско друштво за осигурање и друштво за узајамно осигурање се разликују по својој природи, циљу оснивања и по лицима која чине та друштва.

Иако се раније сматрало, нарочито крајем осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века, да ће друштво за узајамно осигурање заузети значајније место у области осигурања, то се, до сада, није догодило.²² Праве разлоге за то, налазимо у природи овог друштва, односно у чињеници да се ради о непрофитном друштву за осигурање, као и у, још увек, недовољно јасно одређеним одредбама ЗДО. Сигурно је да би оснивање ових друштава имало највише смисла у оквиру већих правних субјеката, где би се бавила, пре свега, животним осигурањем и осигурањем од последица незгоде.

8. Гарантни фонд код друштва за узајамно осигурање

ЗДО предвиђа висину гарантног фонда за акционарска друштва за осигурање. ЗДО дефинише да гарантни фонд представља једну трећину од маргине солвентности, а маргина солвентности је састав активе у складу са делатностима које обавља свако осигуравајуће друштво. Елементе и контролу маргине солвентности прописује Агенција за надзор осигурања Републике Српске посебним актом. Укратко, гарантни фонд представља минимални капитал са којим осигуравајуће друштво мора да располаже. Износ гарантног фонда зависи од врсте осигурања којим се друштво бави. Но, законодавац предвиђа да наведени износи неће важити за друштва за узајамно осигурање, већ да ће се они умањивати за једну четвртину²³. Овде се могу поставити два питања. Прво се односи на чињеницу да се друштво за узајамно осигурање не може бавити појединим врстама осигурања, што се, пре свега, односи на осигурање од одговорности, а што није поменуто у овој одредби. У вези са тим, сматрамо да је законодавац морао да посебно наведе износе гарантног фонда за друштво за узајамно осигурање код појединих врста осигурања, којима се оно може бавити. Друго питање се односи на чињеницу да друштво за узајамно осигурање не може имати годишњи промет већи од 2 милиона конвертиблиних марака, па сматрамо да су ови износи гарантног фонда умањени за 25 процената превелики.

9. Квалификовано учешће у капиталу друштва за узајамно осигурање

Питање квалификованог учешћа у капиталу осигуравајућег друштва је од значаја за одлучивање у том друштву. Правила о квалификованом учешћу у капиталу осигуравајућег друштва су, у ЗДО, предвиђена за друштва за осигурање, уопште, а не посебно за акционарска друштва и, посебно, за друштва за узајамно осигурање. Са тиме се не можемо, у потпуности, сложити, имајући у

²² Маровић Б., Жарковић Н., СР Југославија и интеграцијски процеси у европском осигурању – оцене и перспективе, СОРС, Сарајево 2001., стр. 5.

²³ Члан 53., ст. 6 ЗДО.

виду специфичности друштва за узајамно осигурање. На другачији начин би морало да се регулише квалификовано учешће, кад је у питању стицање удела у друштву за узајамно осигурање, имајући у виду природу овог осигуравајућег друштва, као и статус оснивача и чланова тог друштва. Но, ЗДО дефинише квалификовано учешће у капиталу осигуравајућег друштва као непосредно или посредно поседовање 10 и више процената капитала или гласачких права, као и друго поседовање које омогућава вршење значајног утицаја на руковођење тим осигуравајућим друштвом²⁴. Затим, ЗДО одређује да свако физичко или правно лице које жели да стекне, непосредно или посредно, квалификовано учешће у капиталу у неком осигуравајућем друштву које има седиште у Републици Српској, мора ту чињеницу пријавити Агенцији Републике Српске. Пријава мора бити у писаном облику²⁵. Међутим, ако се неко квалификовано учешће у капиталу стекне или постојеће квалификовано учешће увећа преко износа који је предвиђен у ЗДО, а без претходног обавештавања Агенције Републике Српске, као и без добијања дозволе за наведено, тада ће употреба гласачких права која су резултат тога, бити ништава.

Споменули смо само основне одредбе о квалификованом учешћу у капиталу осигуравајућег друштва, како би показали на који начин ЗДО регулише ову област. Међутим, понављамо, друштво за узајамно осигурање је специфично, оно нема акционаре и оно нема лукративни карактер и код тог друштва, увек, морамо имати на уму доприносе чланова друштва, на основу којих то друштво и функционише.

10. Стечај и ликвидација друштава за узајамно осигурање

Један од проблема везан за регулисање друштава за узајамно осигурање је и стечај и ликвидација. Наиме, осим ЗДО, ову материју регулишу и законодавства која регулишу стечајни, односно, ликвидациони поступак. Но, ЗДО примењује исте одредбе о стечају и ликвидацији и на акционарска друштва за осигурање и на друштва за узајамно осигурање. Међутим, друштво за узајамно осигурање има своје специфичности и кад је у питању стечај и ликвидација. У вези са тим, Закон о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање Републике Србије (даље: ЗСЛБО)²⁶ је предвидео неколико одредаба које се односе на ово друштво. Пре свега, ЗСЛБО у исплатне редове сврстава и потраживања осталих поверилаца, као и потраживања акционара, односно чланова друштва за узајамно осигурање.²⁷ Друго, ако се ради о ликвидацији таквог облика осигуравајућег друштва, тада ће се средства друштва поделити оснивачима и члановима, а у складу са висином њихових уплата у задње три године.²⁸

²⁴ Члан 2. ЗДО.

²⁵ Члан 61., ст.1. ЗДО.

²⁶ Закон о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање Републике Србије (Сл. гласник Р. Србије 61/05)

²⁷ Члан 18. ЗСЛБО

²⁸ Члан 26. ЗСЛБО

11. Друштво за узајамно осигурање у законодавству Републике Хрватске

С обзиром да смо, већ, споменули неке карактеристике регулисања друштва за узајамно осигурање у законодавству Републике Србије, анализираћемо и поједине одредбе законодавства Републике Хрватске у овој области. И Закон о осигурању Хрватске (даље: ЗОСХ)²⁹, као и други закони у овој материји, дефинише друштво за узајамно осигурање као друштво, које обавља послове осигурања само за своје чланове, по основу узајамности.³⁰ Оснивачки капитал обезбеђују оснивачи, који имају статус чланова, а најмање 250 лица оснива ово друштво, без обзира за коју врсту осигурања се друштво оснива.³¹ Видимо да се на другачији начин регулише ово питање у односу на претходна, поменута, два законодавства. ЗОСХ предвиђа да се чланство у друштву за узајамно осигурање стиче закључењем уговора о осигурању са друштвом, прихватањем статута друштва и уплатом сразмерног дела основног (темељног) капитала.³² Однос чланова и друштва, ЗОСХ уређује се по општим правилима, о којима је било речи. Са друге стране, ЗОСХ посвећује велику пажњу органима друштва. Између осталог, предвиђено је да се скупштина друштва може организовати као скупштина свих чланова друштва или као скупштина заступника чланова, који и сами морају да буду чланови.³³ Посебне одредбе ЗОСХ посвећује и престанку друштва за узајамно осигурање, преносу портфеља друштва и припајању и спајању друштва. Осим тога, овим Законом је предвиђена могућност преноса целе имовине друштва за узајамно осигурање на акционарско друштво за осигурање.³⁴ Не само то, ЗОСХ регулише и претварање друштва за узајамно осигурање у акционарско друштво за осигурање.³⁵ Трансформисање друштва за узајамно осигурање у акционарско друштво за осигурање не регулишу законодавства Републике Српске и Републике Србије.

Упоредићемо, на овом месту, поједине одредбе ЗДО и ЗОСХ. Оба законодавства суседних држава регулишу статус друштва, као и статус лица, која чине то друштво, на начин, који доприноси да се сви институти, везани за ово друштво и његово пословање, јасније одређују. То се, нарочито, односи на: 1) врсте осигурања, којима се друштво за узајамно осигурање може, односно, не може бавити (ЗДО); 2) јасно раздвајање оснивача друштва, који имају статус чланова и чланова–осигураника, који закључују уговор о осигурању са друштвом (ЗОСХ); 3) посебно дефинисање основног капитала друштва (ЗОСХ); 4) престанак друштва и остале статусне промене (ЗОСХ); и 5) могућност трансформације друштва (ЗОСХ). Сматрамо да би и законодавство Републике Српске, морало да

²⁹ Закон о осигурању Републике Хрватске (Народне новине бр. 151/05)

³⁰ Члан 36. ст.2. ЗОСХ

³¹ Члан 38. ЗОСХ

³² Члан 44. ЗОСХ

³³ Члан 49., ст.2. ЗОСХ

³⁴ Члан 54., ст.1. ЗОСХ

³⁵ Чланови 55. до 57. ЗОСХ

прихвати нека од наведених решења, с обзиром да је друштво за узајамно осигурање специфично, по начину оснивања, начину обављања делатности осигурања, врсти интереса, који се штити, као и по лицима, која чине ово друштво.

12. Друштва за узајамно осигурање у другим земљама

Кад говоримо о улози друштава за узајамно осигурање у другим земљама, морамо рећи да је та улога огромна, односно, да постоји велики број ових друштава, као и да се у њима остварује велики допринос, као капитал друштва, односно, као портфељ осигурања. Иначе, друштва за узајамно осигурање су, практично, реакција на профитна капиталистичка друштва, па, самим тим, и на акционарска друштва за осигурање. Код ових друштава, велики значај има солидарност чланова, али није само она суштина рада друштва за узајамно осигурање. Износ доприноса у појединим друштвима за узајамно осигурање је велики. Нпр., износ доприноса у 2006. г. у Француској је био 11 милијарди евра, од чега је 8,4 милијарди евра уплаћено на име осигурања живота. Остала осигурања којима се баве друштва за узајамно осигурање, су осигурање од аутоодговорности, осигурање домаћинства, правне заштите, грађанске одговорности, здравственог осигурања, ризика у пољопривреди. Друштва за узајамно осигурање која се баве осигурањем ризика у пољопривреди, показала су најбољи начин свеобухватне заштите од ових ризика. Осим тога, друштва за узајамно осигурање оснивају се на регионалној основи или за поједине професије. Ова друштва успешно конкуришу акционарским друштвима и доприносе развоју осигурања и оних ризика које акционарска друштва не осигуравају³⁶.

Навешемо неколико друштава за узајамно осигурање у другим земљама, желећи да укажемо на њихов значај, односно, улогу коју имају у пружању осигуравајућег покрића. Прво ћемо споменути, Друштво за узајамно осигурање Амика (Amica Mutual Insurance Company). Ово друштво је основано још 1907. године. Седиште овог друштва се налази у Линколну, РодАјленд, САД и запошљава више од 3000 људи у више од 39 бироа широм САД. Ово друштво се, између осталог, бави и осигурањем од одговорности³⁷.

Следеће друштво је Национална унија пољопривредника за узајамно осигурање (National Farmers Union Mutual Insurance Society Limited). Оно је основано као друштво са ограниченом одговорношћу, скраћеница овог друштва је NFU. Ово друштво је регистровано у Великој Британији. У 2008. години, ово друштво је остварило више од једне милијарде фунти годишњег доприноса у животном осигурању, као и општем осигурању у руралним заједницама у Британији³⁸.

Затим, Друштво за узајамно осигурање из Мадрида (Mutua Madrileña) је велика непрофитна организација. Ово шпанско осигуравајуће друштво је

³⁶ www.aktuari.googlepages.com/Pak.ppt

³⁷ www.amica.com/

³⁸ www.nfumutual.co.uk

основано 1930. године и бави се осигурањем живота, осигурањем аутомобила, здравственим осигурањем и осигурањем од незгоде, као и пословима око пензионих и инвестиционих фондова³⁹.

Ваванеса узајамно осигурање (Wawanesa Mutual Insurance Co.) је канадско друштво. Тренутно, седиште извршне канцеларије овог друштва се налази у Винипегу, а врши услуге у више канцеларија широм Канаде. Друштво запошљава 1800 лица у Канади и САД, као и 1300 независних брокера у Канади⁴⁰.

Ово су само нека од многих друштава за узајамно осигурање, која успешно послују и остварују велике доприносе.

13. Предлози за решење проблема

Природа друштва за узајамно осигурање захтева другачије регулисање у ЗДО. Циљ друштва за узајамно осигурање јесте, пре свега, покривање ризика и накнада евентуалних штета, а не стицање добити. Оно је специфично, иако се на његово оснивање и пословање примењује велика већина одредаба, које се односе на акционарско друштво за осигурање. Можда, у овом погледу, као прву замерку, мада се то не односи, само, на ЗДО, можемо упутити ка одредбама, које предвиђају исти почетни фонд сигурности за оснивање и једне и друге врсте друштва за осигурање. Предложимо нека решења за измене одредаба које регулишу друштво за узајамно осигурање. Чињеница је, као што је речено, да друштво за узајамно осигурање у земљама у региону нема онај значај, који има у другим земљама. Разлог томе је и досадашњи начин регулисања ове врсте друштва. Предлози су следећи:

1) Пре свега, као што смо рекли, требало би смањити износе почетног фонда сигурности за оснивање друштва за узајамно осигурање. Значи, они би требало да буду мањи у односу на износе потребне за оснивачки капитал акционарског друштва за осигурање;

2) Законодавац у Републици Српској би требало, јасно, да разликује врсте осигурања којима ће се друштво за узајамно осигурање бавити. Наиме, треба предвидети оснивање друштва које ће се бавити само животним осигурањем, као и оснивање друштва које ће се бавити осталим, неживотним, осигурањима. У вези са тим, законодавац мора навести опште правило које се тиче врсте лица која могу оснивати друштво за узајамно осигурање, у зависности од врсте осигурања којом ће се бавити. Значи, једно од решења, које се може прихватити, било би да је за друштво које ће се бавити животним осигурањем потребно за оснивање, 250 физичких лица, а за друштво које ће се бавити неживотним осигурањима – 300 физичких и правних лица;

3) Код измирења обавеза друштва за узајамно осигурање од стране чланова, треба предвидети да се недостатак средстава и обавеза измирења треба односити на све губитке друштва, а не само за резервисане штете. Не само то,

³⁹ www.mutua-mad.es/webmma/jsp/IN/18index.jsp

⁴⁰ www.wawanesa.com/

код друштва са ограниченим доприносом требало би јасније регулисати висину износа којом су чланови обавезани да измирују недостатак средстава друштва. Наиме, већ наведена одредба садржи следећи део: „...који не могу прелазити суму једнаку или мању од укупног претходног доприноса плаћеног за ту финансијску годину.“ Треба исправити наведено и одредити да су чланови друштва за узајамно осигурање са ограниченим доприносом дужни да измире обавезе (губитке) друштва до износа доприноса који су уплатили у у претходној пословној години;

4) Један од проблема ЗДО је и у чињеници да он не разликује осниваче и чланове друштва за узајамно осигурање. Наравно, оснивачи и чланови друштва за узајамно осигурање немају и не могу имати исти статус. Иако и једна и друга лица морају бити чланови скупштине друштва, њихов статус зависи, пре свега, од њихових улога и доприноса. ЗДО не спомиње осниваче, тако да не регулише ни разлику између оснивача и чланова друштва за узајамно осигурање. Осим тога, ЗДО би требало да дефинише и њихово учешће у управљању;

5) Веома проблематична одредба се односи и на забрану бављења појединим врстама осигурања, односно, пре свега, осигурања од одговорности;

6) Важно питање за пословање друштва за узајамно осигурање је и гарантни фонд, односно, минимални капитал друштва. Требало би предвидети тачне износе са којима друштво за узајамно осигурање мора да располаже, имајући у виду врсте осигурања, којима се оно бави, као и предвиђени годишњи промет; и

7) Јасно разликовање акционарског друштва и друштва за узајамно осигурање од осталих друштава која се баве осигурањем (посредовање и заступање у осигурању, агенције за пружање других услуга у осигурању), кад је у питању покретање стечајног и ликвидационог поступка.

Сматрамо да би прихватање ових предлога довело до јаснијег регулисања ове области, као и до прихватљивијег дефинисања статуса друштва за узајамно осигурање. Но, да би се до тога, у потпуности, дошло, мора се имати на уму и следеће: а) основна разлика између друштва за узајамно осигурање и акционарског друштва за осигурање је у циљу њиховог оснивања; б) код друштва за узајамно осигурање постоје две врсте субјеката, који имају и управљачка права, од којих су једна врста – осигураници, док код акционарског друштва осигураници немају таква права; в) претпоставка је да су улози и остале уплате оснивача друштва за узајамно осигурање веће од доприноса чланова–осигураника. Кад кажемо претпоставка, мислимо, пре свега, на висину почетног фонда сигурности; и г) основним актима друштва за узајамно осигурање се дефинише важнија улога оснивача у управљању.

**Prof. Vladimir Čolović, Ph.D, senior research associate
Institute of Comparative Law, Belgrade**

**MUTUAL INSURANCE COMPANY IN THE LEGISLATION OF THE
REPUBLIC OF SRPSKA – HESITATIONS AND ERRORS**

Summary

The mutual insurance company is a special form of the insurance company, that provides insurance cover, exclusively, to its members - members of company. The assets of a mutual insurance company are collected from members contributions. All assets of the company belonging to the members of company – insureds. If the company at the end of the year has a surplus of income, the assets return to members of the company. If company has losses, the members must pay contributions to the company. Accordingly, we can make a difference between a mutual insurance company with a limited contribution and mutual insurance company with a unlimited contribution. The number and status of a members is different in the establishment of a mutual insurance company, and it depends of the type of insurance. The mutual insurance company is not established for a profit. Regulation of the status of a mutual insurance company in the Act of the insurance companies of the Republic of Srpska leads to many doubts, hesitations, which are, in fact, the result of many, we can say, mistakes and errors, that the legislator did. The paper criticizes the solutions listed in the abovementioned Act, referring to the provisions of other legislations in the region, as well as the status of mutual insurance companies in other countries.

Key words: insurance, mutual insurance company, limited contribution, unlimited contribution, establishers, members, deposits.